

Sprinkhanen in Tsjecho-Slowakije

Mark van Veen

Sumatrastraat 279, 1095 HR Amsterdam

Inleiding

Wanneer je in september naar Tsjecho-Slowakije op vakantie gaat, dan vraag je erom sprinkhanen tegen te komen. Met dit in mijn achterhoofd had ik me met het boekje van Bellman (1988) en het voornemen om op onze wandeltochten naar sprinkhanen te zoeken gewapend. Tijdens de vakantie heb ik in de periode van 2 september tot en met 18 september 1992 twee gebieden bezocht: Cheb en Mariánské Lázně in het westen (Tsjechië), en de Mala Fatra, Chočké vrchy en de westelijke Hoge Tatra in het oosten (Slowakije) (Fig. 1). Daar tussen ligt nog Praag, een prachtige, maar een op *Chorthippus biguttulus* na, sprinkhaanloze stad. Ondanks het feit dat grote gebieden door Trabant, bruinkoolgebruik, industrie en zure regen ernstig zijn aangetast, zijn zeer fraaie natuurgebieden aan te treffen in zowel het Tsjechische als het Slowaakse deel. In het Tsjechische deel wordt het landschap merendeels bepaald door een golvend gebergte met toppen van 500 tot 800 meter. In de buurt van Cheb en Mariánské Lázně liggen daarin oude vulkanen en zijn nog sporen vulkanische activiteit te vinden in Soos, waar zich 'mofetten' bevinden: bronnen waar water tesamen met uitstromend gas naar de oppervlakte wordt gestuwd. In het Slowaakse deel wordt het landschap, althans in de gebieden waar wij waren, veel meer door hooggebergte bepaald, met toppen van 1600 tot 2600 meter. In de Mala Fatra en de Chočké vrchy is de ondergrond kalk- en dolo-mietgesteente, de Tatra is voornamelijk graniet (Lučanský, 1991). In de bergen zijn uitstekend onderhouden wandelroutes uitgezet, zodat je op veel plekken kan komen, mits je over een niet al te sterke hoogtevrees beschikt. Al met al heb ik een aantal leuke soorten in deze gebieden gezien, waarvan sommige zeer zeldzaam zijn in Nederland en België. Het horen en zien van deze soorten

Fig. 1. Tsjecho-Slowakije met de bezochte plekken in het westen en het oosten

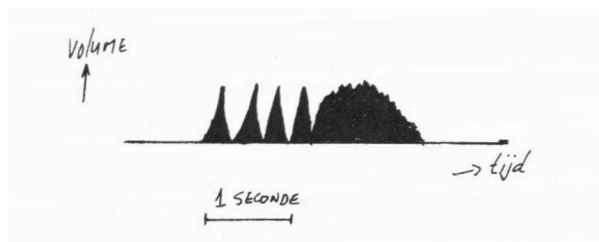
heeft bijgedragen aan mijn beeld van de soort, zodat ik die soorten hier, hopelijk, sneller herken. Ik wil hier verslag doen van mijn ervaringen. Ik zal de waarnemingen opdelen in tweeën: Tsjechië en Slowakije.

Tsjechië

Cheb, Soos bij Hájek (ten NO van Františkovy Lázně).
Lengte en breedtegraden: 12°20'; 50°10'

Datum: 2/9/92

Chorthippus dorsatus. Meerdere mannetjes, twee vrouwtjes aan de rand van een stuk hoogveen, op een spoorbermpje in de hoger opgeschoten grasvegetatie. Dit is een habitat dat goed overeenkomt met de beschrijving van Bellman (1988). Tauscher (1986) noemt de soort algemeen in Midden Europa. Het geluid is zeer typisch: eerst 3-4 tikken met beide poten tegelijk (een beetje als *C. brunneus* klinkend), dan een langere ratel waarbij de poten meer alternerend worden gebruikt. De ratel heeft

Figuur 2. Diagram van het geluid van *Chorthippus dorsatus*, zonder hulpmiddelen in het veld gemaakt, zodat de gegevens slechts een benadering zijn. Temperatuur 15-17 °C

een beetje het geluid van *C. parallelus*. Een diagrammetje van het geluid, geïnspireerd op Duijm en Kruseman (1983) en Bellman (1988), wordt in fig. 2 gegeven.

Metrioptera roeselii. Overal algemeen in bermen en opgeschoten grasvegetatie.

Omocestus viridulus. Enkele exemplaren bij hetzelfde hoogveenstuk waar *C. dorsatus* werd gevangen.

Chorthippus parallelus. Overal op grazige plaatsen algemeen, speciaal bij het hoogveenstuk waar *C. dorsatus* ook werd gevangen.

Tetrix undulata. Een flink aantal exemplaren zat op de spoorwegberm langs het reeds genoemde stuk hoogveen.

Slowakije

De gebieden die hier bezocht zijn en in het vervolg worden genoemd zijn de volgende (de lengte- en breedtegraden zijn bij benadering), waarbij de volgnummers bij de soorten weer gebruikt worden om aan te geven in welke gebieden ze gevonden werden.

1. Stevanova, in de Malá Fatra, in het Vratna-dal. 8/9/1992. (19°05'; 49°15').
2. Vratna, Poludňový grúň. 9/9/1992. (19°05'; 49°15').
3. Párnica, dal ten zuiden van de berg Lučivna, bij het chata Hutník. 11/9/1992. (19°10'; 49°15').
4. Chočké Vrchy, bij het dorp Valaske Dubova. 13/9/1992. (19°20'; 49°10').

Foto 1. *Tettigonia cantans* ♂, 8 september 1992, Vratna, M. van Veen

En dan hier de soorten die ik aangetroffen heb:

Tettigonia cantans (1, 2, 3, 4). Ik vond de soort overal op plekken waar beekdalen het hellingbos verlieten en in extensief gebruikt (kalk)grasland terecht kwamen. De soort zat daar op opgeschoten kruiden (brandnetel (*Urtica dioica*), akkerdistel (*Cirsium arvense*) en struiken van allerlei soort (onder ander Roos). Anders dan gesuggereerd in geluidsdiagrammen van Duijm en Kruseman (1983) en Bellman (1988) vond ik het geluid veel korter duren dan dat van *Tettigonia viridissima*. De geluidsterkte zwelt in het begin duidelijk aan. Zoals Duijm en Kruseman (1983) al aangeven, is dit na een onderbreking bij *T. viridissima* niet het geval. De soort begon steeds laat te zingen en de meeste hoorde ik in de middag.

Decticus verrucivorus (1, 4). De wrattenbijter vond ik op een tweetal extensief gebruikte, op het zuiden gerichte kalkgraslanden tussen het lage gras. De dichtheid was erg laag: op elke plek heb ik slechts 1 exemplaar gezien.

Metrioptera roeselii (3). De greppelsprinkhaan was hier

opvallend zeldzamer dan in het westen. De enige twee exemplaren die ik ontdekte zaten op een kalkgrasland in veel kortere vegetatie dan ik gewend was van de soort.

Metrioptera brachyptera (4). Tot mijn verrassing (ik kende de soort alleen van heidevelden) trof ik de soort onderaan een kalkgrasland tegen de berm van een zandweg aan. Kort zoeken leverde een aantal exemplaren op. De vegetatie was kort, maar, doordat de rand vochtiger was, graziger dan het kalkgrasland zelf.

Metrioptera bicolor (4). Op de wat ruigere delen van het kalkgrasland zaten een aantal mannetjes te zingen in wat opgeschoten, stevige vegetatie. Het geluid doet mij enigszins aan dat van *Myrmeleotettix maculatus* denken (vooral wat betreft tempo) maar is duidelijk van een sabelsprinkhaan en neemt niet sterk in volume toe.

Pholidoptera aptera (4). Een aantal mannetjes trof ik in de namiddag (toen we in de ochtend er liepen hoorde ik ze nog niet) zingend aan in ruigtevegetatie en lage sparren op het punt waar het hellingbos (naaldhout) overging in kalkgrasland en puinhellingen. De soort was zeer lastig te vinden. Toen ik een mannetje had begreep ik waarom: de dieren springen na verstoring in de vege-

Foto 2. *Metrioptera roeselii* ♀, 11 september 1992, Párnica, M. van Veen

tatie weg en houden zich stil (lichamelijk en met zingen). Na een tijdje begon het mannetje vanuit de vegetatie te zingen, op een plek waar ik hem niet kon zien. Het geluid is een stuk of 6-8 zeer luide sjirpen, die ieder klinken als een harde *P. griseoptera*. Het tempo waarin de sjirpen elkaar opvolgen is vergelijkbaar met *C. montanus*.

Pholidoptera griseoptera (1, 2, 3, 4). Vermoedelijk de algemeenste sprinkhaan in deze contreien. De soort zit overal massaal in zoomvegetaties, vooral langs bosranden.

Miramella alpina (2). Door mij aangetroffen van 1200 tot en met 1460 meter hoogte op graslanden die als skihelling vrij van bomen gehouden worden. De soort zat in aantal tussen het hogere gras. Tesamen met groengekleurde exemplaren vond ik één geel gekleurd exemplaar.

Psophus stridulus (1,4). Deze soort werd door mij in groot aantal op twee, op het zuiden gerichte kalkgraslanden aangetroffen. In de Chočké Vrchy waren de dichtheden zo hoog dat het geklapper van de achtervleugels continu te horen was. Dan zie je steeds op verschillende plaatsen het rood van de achtervleugels verschijnen. De mannetjes vliegen namelijk steeds een halve meter, luid klapperend, de lucht in, om op ongeveer dezelfde plek weer te landen. Ik vermoed dat dit baltsgedrag is. In dit gebied zat de soort zowel in het echte grasland als op meer rotsige stukken, zoals met gras begroeide puinhellingen. Ik heb, in een uur tijd, slechts twee vrouwtjes kunnen vinden. Ze zaten stil tussen de vegetatie, één ervan op een vochtig stuk. Bij Stevanova zat de soort alleen op de meer stenige stukken van het grasland.

Chrysochraon dispar (1). Een enkel mannetje in de berm van de weg aan de voet van een kalkgrasland.

Euthystira brachyptera (1, 3, 4). Een algemene soort van kalkgraslanden, vaak op de iets vochtigere en dichtter begroeide delen aangetroffen. Op het kalkgrasland van Párnica vond ik twee gevleugelde vrouwtjes.

Stenobothrus lineatus (1). Een enkel mannetje op een kalkgrasland.

Omocestus viridulus (1, 2, 3). Op allerlei met gras begroeide plekken aantreffen, tot ongeveer 1400 meter hoogte.

Chorthippus apricarius (3). Massaal aangetroffen op een op het oosten gericht kalkgrasland. De hoogste dichtheden werden op de meer stenige stukken langs de

weg bereikt, maar de soort zat in het hele grasland.

Chorthippus biguttulus (1, 2, 3, 4). Overal te vinden en op sommige plekken, zoals langs grindpaden en rotschellingen in de bergen, zelfs de algemeenste sprinkhaan. In deze streken leek me de soort algemener dan *C. brunneus*.

Chorthippus brunneus (1, 4). In graslanden en langs wegbermen. Zelfs op de plekken waar ik de soort waarnam moest ik er naar zoeken.

Chorthippus parallelus (2, 3). Op wat vochtigere plekken dan *C. biguttulus*. De soort was massaal aanwezig op skipistes, die nu berggraslanden waren. Daar trof ik de soort tot de top (1460 meter) aan.

Aanvullingen

Van twee kanten kan ik op mijn lijst aanvullingen geven. Ten eerste is er een aanvulling van Nico Schonewille, die in de Nizke Tatry (Lage Tatra) dit jaar een *Arcyptera fusca* fotografeerde. Ten tweede staan in een boekje over de Bíle Karpaty (Witte Karpaten) nog de soorten *Isophya pyrenea* en *Polysarcus denticauda* vermeld, toch ook geen onaardige soorten om te vinden.

Referenties

Bellman H. (1988). A field guide to the grasshoppers and crickets of Britain and Northern Europe (uit het Duits vertaald door B. Ragge), Collins, Londen.

Duijm M. en Kruseman G. (1983) De krekels en sprinkhanen in de Benelux. KNNV uitgave 34, Hoogwoud.

Lučanský M. (1991). Tatra nationalpark. Evan.

Tauscher H. (1986). Unsere Heuschrecken, Lebensweise, Bestimmung der Arten. Kosmos Natur Führer, Stuttgart.

Résumé

L'auteur fait part de ses observations d'Orthoptères en Tchécoslovaquie du 2 au 18 septembre 1992.